

2. La demografia de l'adolescent i les seves possibles conseqüències

Pau Miret. Investigador del Centre d'Estudis Demogràfics de la Universitat Autònoma de Barcelona (Barcelona).

Anna Cabré. Catedràtica de geografia humana i Directora del Centre d'Estudis Demogràfics de la Universitat Autònoma de Barcelona (Barcelona).

No és gens fàcil aconseguir dades sobre els canvis d'aquesta primera dècada del segle actual, ja que el procés de producció d'estadístiques és laboriós i, en conseqüència, força lent. Sortosament, hi ha una font d'informació que es considera d'importància cabdal, i per això es publica de manera ràpida i eficient: ens referim a l'Enquesta de Població Activa (EPA). La seva periodicitat trimestral la fa adient per analitzar l'evolució d'un fenomen, i en el moment d'escriure aquestes línies disposem ja de dades sobre el quart trimestre de 2010, fet que li dóna una actualitat indiscutible.

Cal remarcar que aquests dos lustres que tot just deixem enrere han estat històricament extraordinaris, tant pels seus prometedors inicis com pel seu abrupte final. En les línies que vénen a continuació ens proposem analitzar alguns d'aquests canvis en relació a la població adolescent, que considerarem de manera àmplia dins del grup d'edat 14-18 anys (malgrat que per als temes d'escolarització i d'activitat laboral caldrà començar als 16 anys, edat en què la legalitat vigent permet deixar els estudis i entrar en el mercat de treball).

2.1. El volum demogràfic de l'adolescència a Espanya: natalitat i migració

Certament, la població adolescent ha anat disminuint tant en nombres absoluts com en proporció respecte al total, i mentre que a principis de segle eren dos milions i mig, l'any 2005 s'havia reduït a dos milions i quart, i hem iniciat l'any 2010 amb dos milions dos-cents mil joves d'entre 14 i 18 anys d'edat, ambdues incloses (veure gràfic 1).

A més, la seva freqüència relativa en relació a la població total no ha deixat mai de minvar, passant de quasi un 6,5% a principis de segle a no arribar al 5% al final de la dècada. La raó demogràfica d'aquest continuat descens rau en que durant el període analitzat han creuat l'etapa vital de l'adolescència les generacions nascudes entre 1980 i 1996, precisament les menys nombroses de la història espanyola recent (Miret, 2008), en què el sud i l'est d'Europa han estat al capdavant en el rànquing mundial de baixa fecunditat (Kohler et al., 2002).

La població adolescent ha disminuït en els últims anys, passant d'un 6,5% a un 5% al final d'aquesta dècada.

Es preveu però que el seu nombre augmentarà en els propers deu anys.

En contrast, 2011 veurà entrar a l'adolescència a les generacions nascudes durant l'increment de la fecunditat que s'ha donat des de 1997, una recuperació que tot sembla indicar que s'ha escapat al 2009, és a dir: pel creixement natural es pot preveure que tant el nombre absolut com el relatiu d'adolescents s'incrementarà progressivament en els propers deu anys.

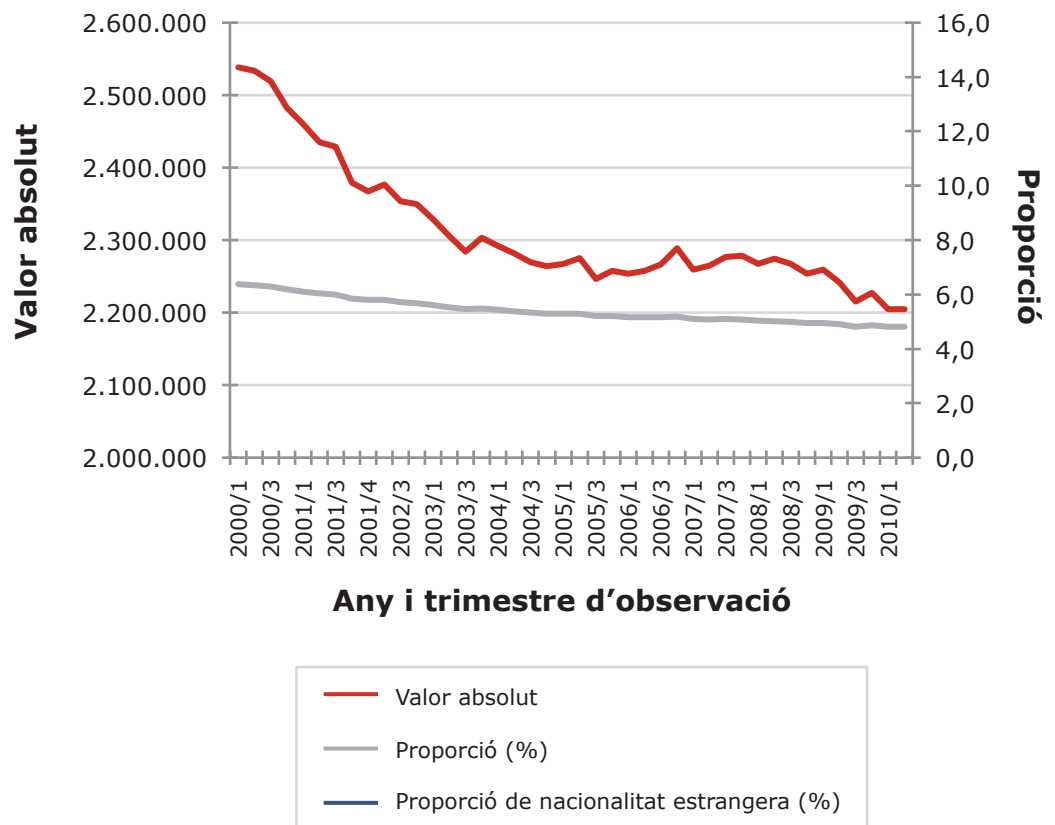
Hauríem d'evitar assumir però, que la reducció del volum demogràfic suposa quelcom negatiu socialment, ja que ser menys durant un període condueix a poder esmerçar més recursos a un col·lectiu determinat, en aquest cas el de l'adolescència. És el que s'anomena el "bonus demogràfic", que a Espanya ja tenim pràcticament exhaurit, ja que –com acabem de comentar– en els propers deu anys les generacions que abasten l'adolescència seran cada cop més nombroses. Hem aprofitat aquests temps amb cada cop menys població adolescent, coincidint amb una dècada de major benestar econòmic?

Tanmateix, en l'evolució demogràfica d'un determinat grup d'edat no només cal considerar la natalitat, sinó també s'ha de considerar el fenomen de la

Mentre que durant l'any 2000 només un 2% de la població d'entre 16 i 18 anys era nascuda fora d'Espanya, a principis del 2009 era del 17%.

migració, i en aquest darrer aspecte també el comportament durant la darrera dècada ha estat històric: mentre que durant l'any 2000 només un 2% de la població d'entre 16 i 18 anys era nascuda fora d'Espanya (per als menors de 16 anys no disposem d'informació sobre el lloc de naixement), el valor que es va anar incrementant progressivament, va arribar a principis de 2009 a una proporció del 17% (veure gràfic 1).

Gràfic 1. Freqüència absoluta i relativa del nombre d'adolescents residents a Espanya (2000-2010).

Font: Pau Miret, Centre d'Estudis Demogràfics (2010).

A partir de finals de 2009 la proporció d'adolescents immigrants ha començat a disminuir, arribant a un 15,5% en el segon trimestre de 2010.

També aquí erraríem amb tota seguretat si projectéssim la tendència de la immigració adolescent per als propers deu anys, doncs a partir de finals de 2009 la proporció d'adolescents immigrants ha començat a disminuir, arribant a un 15,5% en el segon trimestre de 2010. A més, és molt probable que l'indicador continuï pel mateix camí, no només per l'abrupta aturada en les entrades de població de nacionalitat estrangera, sinó també pel probable retorn d'algunes famílies (amb els seus fills adolescents) als seus països d'origen, si les condicions econòmiques continuen tan adverses com han estat en els darrers temps.

Si focalitzem l'atenció en el punt de màxima proporció d'immigració (2009) podem esbrinar dues importants característiques de la població immigrada adolescent, a saber: quan feia que residien a Espanya i quina era la seva regió de naixement.

En aquest sentit, es confirma que els contingents de població immigrada adolescent s'han incrementat progressivament des de l'any 2000 (quan van entrar a Espanya al voltant de deu mil adolescents) fins a un màxim el 2009 (en què van entrar tres vegades més, trenta mil), seguint una tendència idèntica, com era d'esperar, a l'evolució de la immigració entre la població adulta.

La població adolescent immigrant més nombrosa és la llatinoamericana seguida de la provinent de la UE dels 27.

Per altra part, en relació a la regió de naixement, la comunitat més nombrosa és la llatinoamericana, on havia nascut el 55% de la població adolescent immigrada, seguida de la Unió Europea dels 27 (un 18%), el Magreb (7,5%), Àsia i Oceania (5,5%) i, finalment, la resta d'Àfrica (3,1%). Cal destacar, per acabar, que els adolescents procedents de Nord Amèrica eren molt poc nombrosos en relació als anteriors col·lectius.

2.2. Escolarització i nivell educatiu

L'adolescència és una etapa vital on formar-se té una importància clau. El currículum escolar en què estan immersos els adolescents actualment a Espanya deriva de la Llei d'Ordenació General del Sistema Educatiu (LOGSE), vigent des de l'any 1990. Aquesta norma inclou una educació infantil entre els tres i els sis anys d'edat (uns cursos voluntaris, però que l'Estat es compromet a proveir de manera pública, si ho demanen les famílies), seguit per sis cursos d'educació primària (que normalment duren fins als 11 anys d'edat) i quatre d'Educació Secundària Obligatòria (ESO), que normalment acaben a l'edat de 15 anys. A partir dels 16 anys d'edat complerts, segons l'Estatut dels treballadors de 1980, un individu pot accedir al mercat laboral i, si així ho desitja, abandonar els estudis.

En aquest marc educatiu, ens proposem avaluar l'escolarització dels adolescents més enllà del límit d'edat de l'escolarització obligatòria, els quals, en conseqüència, es troben realitzant algun tipus d'estudis post-obligatoris. A Espanya, podem assumir que el procés educatiu durant la joventut és continuat i ininterromput, és a dir, que si un o una jove deixa els estudis és per no tornar a reprendre'ls, si més no a curt termini. En conseqüència, abandonar els estudis complerts els 16 anys implica negar-se a una formació més enllà de la bàsica, és a dir, renunciar a cap tipus d'educació professional.

Així, un indicador cabdal d'escolarització és el percentatge d'adolescents de 16 o més anys que ja no estan estudiant, i que assumirem que han deixat d'estudiar (tot i que puguin retornar més endavant). Durant tot el període analitzat, sense distingir ni l'any d'observació, ni l'edat, el sexe o el lloc de naixement, cal dir que un de cada cinc adolescents entre 16 i 18 anys havien abandonat l'escola: tanmateix a aquest valor cal fer-li una sèrie d'anotacions.

En primer lloc, com major és l'edat que estem considerant, major és la probabilitat que hagin deixat els estudis: és natural, als 16 anys encara hi ha individus que no han acabat l'educació obligatòria, però als 17 i als 18 anys qui està estudiant –com tot seguit veurem– és perquè cursa estudis de batxillerat o de formació professional. En concret, als 16 anys onze de cada

Als 16 anys, 11 de cada 100 joves havien decidit abandonar la seva carrera educativa, mentre que per als 17 anys n'era 1 de cada 5 i pels 18 anys 1 de cada 3.

cent joves havien decidit abandonar (ni que fos temporalment) la seva carrera educativa, un valor que puja a un de cada cinc als 17 anys i a un de cada tres als 18 anys d'edat. El valor complementari, que suposa la immensa majoria de l'adolescència, continuava el seus estudis: 89% dels de 16 anys, 80% dels de 17 i dos terços dels de 18 anys. Cal afegir que, com havia succeït en altres períodes de crisi econòmica, també en els darrers anys s'ha tornat a l'escola com a refugi en situacions difícils: es pot avaluar que s'ha donat a totes les edats aquí considerades un augment en el percentatge de qui es manté escolaritzat de tres punts percentuals entre 2008 i 2009 i de quatre punts percentuals entre 2009 i 2010: i és de preveure que aquesta tendència encara prengui més força en els propers anys si la crisi econòmica continua colpejant amb la mateixa força, en especial als més joves.

Veiem així un altre tret que dificulta o fins i tot impossibilita la tasca de predir el nivell d'escolarització de l'adolescència en la propera dècada: mentre que fins a 2008 el nivell de població estudiant entre els 16 i els 18 anys s'havia mantingut força estable, a partir d'aquest any es detecta clarament una extensió de l'etapa formativa post-obligatòria que podem intuir que continuarà, tot i que no tenim elements empírics per sostenir aquesta hipòtesi, ja que es tracta d'un futur els patrons del qual no es poden trobar en el passat sinó només en el present més immediat (concretament, en el que estem descobrint en aquestes línies).

Fins ara les adolescents estudiaven més que els nois, però les últimes tendències mostren una equiparació entre els dos sexes.

Tanmateix, cal remarcar que aquesta evolució temporal no s'ha donat d'igual manera entre homes i dones: en efecte, durant tot el període observat les dones adolescents han estudiat de manera molt més extensa que els homes de la mateixa edat, però la tendència a estudiar més des de 2008 en endavant s'ha donat en major mesura entre aquests últims, de manera que els percentatges s'han quasi igualat al 2010. Fins i tot hem de dir que entre la població adolescent masculina s'ha donat un punt d'inflexió en l'escolarització, doncs fins a 2007 els homes deixaven d'estudiar cada cop més aviat, i així als 16-18 anys, mentre el 2005 havien deixat l'escola en un 25%, al 2007 ho havien fet un 27%.

Més enllà d'aquesta data, la proporció d'homes adolescents fora del sistema educatiu ha caigut progressivament fins a un 14% el 2010. En contrast, les dones havien abandonat l'escola en un 18% durant el període 2005-07, una

proporció que caigué a un 12% el 2010: un descens de sis punts percentuals front als tretze punts entre els homes.

La crisi econòmica ha retornat l'adolescència a les aules de les que en la darrera època s'havia fugit, especialment entre els homes: està en les nostres mans aprofitar aquesta situació per donar una forta embranzida a l'educació entre l'adolescència a Espanya, però hauríem d'aplicar polítiques de manera immediata.

Sens dubte, la crisi econòmica ha retornat l'adolescència a les aules de les que en la darrera època s'havia fugit, especialment entre els homes: està en les nostres mans aprofitar aquesta situació per donar una forta embranzida a l'educació entre l'adolescència a Espanya, però hauríem d'aplicar polítiques de manera immediata.

També en la població que ha deixat d'estudiar més enllà dels 15 anys té molt a veure el lloc de naixement, establint-se tres àrees d'origen clarament delimitades: els que abans han deixat l'escola són els nascuts a la Unió Europea o a Àfrica, ja que quatre de cada deu l'abandonen durant l'adolescència, seguit pels nascuts a Europa fora de la UE, Llatinoamèrica i el Carib (un 30% no segueixen cap tipus d'escolarització obligatòria). Finalment, ja no estaven estudiant un de cada cinc dels nascuts a Espanya, Àsia o Oceania.

En general a Espanya, 1 de cada 5 adolescents (d'entre 16 i 18 anys) no ha assolit més enllà d'una educació primària.

Totes aquestes consideracions queden resumides en el nivell d'instrucció de l'adolescència. El primer punt que caldria discernir és si la població adolescent accedeix a un grau de l'ESO o si més no a una inserció laboral equivalent, o pel contrari es queda amb una educació primària o inferior, fet que implica una condició escolar clarament deficient a l'Espanya d'avui en dia. En general, descobrim que un de cada cinc adolescents (d'entre 16 i 18 anys) no ha assolit més enllà d'una educació primària, fet que suposa un índex molt preocupant de fracàs escolar (si ho definim com el no assolir l'acreditació corresponent a l'escolarització obligatòria), no només de l'individu en aquesta situació, sinó també per a la totalitat del sistema educatiu a Espanya.

La joventut entre 16 i 18 anys amb el títol acreditatiu de l'ESO completa abasta un molt insuficient 70%.

A més, a aquest 20% cal sumar-li un 10% que s'involucra en algun curs d'iniciació professional, però que no arriben a assolir pròpiament allò que la LOGSE anomena l'educació obligatòria, és a dir, l'ESO. En definitiva, la joventut entre 16 i 18 anys amb el títol acreditatiu de l'ESO completa abasta un molt insuficient 70%, és a dir, no arriba a tres de cada quatre, un percentatge que en un sistema educatiu eficaç bastaria a la totalitat de l'adolescència, sense aquesta vergonya d'un 30% que es queda al marge.

Si se'ns pregunta si aquesta realitat millorarà en la propera dècada no podem si no mostrar-nos força pessimistes, ja que es tracta de quelcom profundament ancorat en el procés educatiu general, que incumbeix a tots els agents socials involucrats: governs, escoles i famílies (emmarcades aquestes en una estructura social determinada), i no sembla que hi hagi cap moviment apreciable per fer-hi front a un context que cal assenyalar sens dubte com un gran problema.

La crítica situació econòmica ha aportat un bri d'esperança, retornant a una part substancial de la població adolescent a les aules.

Tanmateix, paradoxalment, la crítica situació econòmica ha aportat un bri d'esperança, retornant a una part substancial de la població adolescent a les aules i rebutjant la màxima de que no feia falta estudiar per trobar una feina ben remunerada, molt estesa fins a l'esclat de la bombolla financera i el terrabastall econòmic que ha provocat.

Un altre element a tenir en compte és que les proporcions d'adolescents amb un nivell d'instrucció per sota de l'ESO disminueix amb l'edat, fet que pot ser degut a un efecte "repesca", doncs un volum considerable d'adolescents acaba l'ESO amb un calendari més tardà d'allò que és habitual, és a dir, més enllà dels 16 anys. Així, als 16 anys, edat en què seria pertinent haver finalitzat l'ESO, només ho han fet una mica més de la meitat dels adolescents, valor que puja a set de cada deu als 17 anys i a vuit de cada deu als 18 anys. Caldria estudiar amb major detall si qui acaba la ESO "fora de termini" continua més endavant amb una carrera educativa o si s'integra directament al mercat de treball.

Haver assolit uns estudis obligatoris és significativament més probable entre les noies que entre els nois, i hi ha petites diferències segons lloc d'origen.

Hi ha dues altres variables que tenen molt a veure amb l'assoliment o no d'un nivell d'instrucció mínim durant l'adolescència, a saber: el gènere i el lloc de naixement. En relació a la primera, val a dir que, independentment de l'edat considerada, les dones accedeixen a l'ESO en nou punts percentuals més que els homes. Aquesta diferència s'explica perquè els homes ho deixen a l'educació primària en cinc punts percentuals més i realitzen una formació professional elemental (alternativa a la realització de l'ESO) en quatre punts percentuals més que les dones.

En relació al lloc de naixement, i tot que pugui haver importants diferències en els currículums educatius dels països d'origen, hem de dir que l'assoliment d'una escolarització fins als 16 anys és molt menys extensa entre la població que no ha nascut a Espanya. En aquest sentit, trobem tres

regions clarament diferenciades: en primer lloc, amb l'educació de més curta durada hi ha Àfrica (tant la del nord com la subsahariana), en què només un de cada tres adolescents ha estudiat fins als 15 anys inclosos; en segon lloc Àsia, Oceania, Llatinoamèrica i el Carib, regions en què poc més de la meitat dels adolescents havien estudiat fins als 15 anys i; finalment, entre els nascuts a Europa, aquest percentatge abasta a sis de cada deu joves d'entre 16 i 18 anys. La proporció entre qui havia nascut a Espanya era, recordem, de set de cada deu.

En conclusió, haver assolit uns estudis obligatoris segons el sistema escolar espanyol és significativament més probable entre les noies que entre els nois, i es dona una substancial diferència segons el lloc d'origen.

2.3. Activitat laboral

La taxa d'activitat de la població d'entre 16 i 18 anys entre el primer trimestre de 1999 i el tercer de 2009 ha estat del 20%.

Des de l'Estatut dels Treballadors de 1980 l'edat mínima per poder treballar a Espanya són els 16 anys: un llindar al qual està sotmès tant la població nativa com la immigrada. S'anomena població activa a la que està o bé treballant o bé a l'atur, és a dir, o té feina o n'està buscant. De manera complementària, s'entén com a població inactiva a la que està fora del mercat de treball, que en el cas de l'adolescència sovint es correspon amb els estudiants. La taxa d'activitat de la població d'entre 16 i 18 anys a Espanya entre el primer trimestre de 1999 i el tercer de 2009 va ser del 20% (així doncs podem estimar que la població encara estudiant és vora el 80%), amb uns pics d'activitat coincidint amb les vacances escolars (el tercer trimestre de cada any, de juliol a setembre).

Aquesta constant s'ha trencat a finals de 2009, quan suposem que part de la població adolescent ha estat expulsada del mercat de treball a causa de la crisi econòmica, i acabem de veure que ha tornat a ocupar substancialment les aules escolars: així, la població activa d'entre 16 i 18 anys ha caigut fins a un 13%, set punts percentuals menys del que era habitual fins al moment. Un altre cop ens trobem impossibilitats per predir què succeirà a la propera dècada en relació a l'activitat laboral a partir d'allò que ha succeït en els passats deu anys, tot i que és molt probable que continuï aquesta activitat tan reduïda mentre el mercat no sigui capaç d'oferir feines als adolescents que deixen d'estudiar.

A finals del 2007, la taxa d'ocupació entre els adolescents era del 70%.

Al 2010 era del 33%.

Sobre la població activa es calcula la taxa d'ocupació, que és la població dins del mercat de treball que té feina (la complementària és la taxa d'atur). A finals del segle XX la taxa d'ocupació de la població adolescent va anar incrementant-se fins arribar al 70% a principis de 2001, mantenint-se a aquest nivell fins a finals de 2007, és a dir, de 2001 a 2007 la taxa d'atur entre els adolescents fou del 30%: podem dir que quasi un de cada tres adolescents que havia deixat d'estudiar estava buscant feina sense trobar-la.

Des d'aleshores la realitat laboral ha anat empitjorant progressivament, fins al punt que en el segon trimestre de 2010 (últimes dades de les que disposem) la taxa d'ocupació entre els adolescents s'ha desplomat

dramàticament, fins arribar a un 33%: en conclusió, avui en dia, dos de cada tres adolescents dins del mercat de treball estant buscant feina.

En la tendència de la taxa d'atur durant els darrers dos anys i mig no s'observa de moment cap punt d'inflexió, és a dir, malauradament, res sembla indicar que aquest percentatge de desocupació, inaudit en la darrera dècada, no continuarà elevant-se en el futur proper.

A continuació ens proposem destriar la influència de l'edat, el sexe i el lloc de naixement sobre les taxes d'activitat (qui està dins del mercat de treball) i sobre les taxes d'ocupació (qui té feina i –conseqüentment- no es troba buscant-la).

En efecte, la probabilitat mitjana d'un adolescent d'estar en el mercat de treball és del 20%, i entre qui hi està, només un 62% té feina, la resta (el 37%) es troba a l'atur. Aquests percentatges estan intrínsecament relacionats amb l'edat, ja que a major edat, major probabilitat d'estar actiu, i entre qui està en activitat, major probabilitat d'estar ocupat. En concret, mentre que la taxa d'activitat als 16 anys és del 10%, als 17 anys és del 20% i als 18 anys del 30%; per altra part, l'ocupació és respectivament del 56, 61 i 65%.

Mentre que els nois adolescents tenen una taxa d'activitat del 22%, entre les noies és del 13%.

En relació al gènere, cal destacar que l'activitat laboral femenina entre les adolescents és nou punts percentuals inferior a la masculina dins el mateix grup d'edat: mentre que els nois adolescents tenen una taxa d'activitat del 22%, entre les noies és del 13%. La raó de la diferència l'acabem de descriure: les noies estudien més extensament que els nois, motiu pel qual accedeixen més tard al mercat de treball. No obstant, també la taxa d'ocupació és significativament menor entre les noies que entre els nois, i per això no pot haver altra explicació que la discriminació per motius del gènere en el mercat de treball ja des de l'adolescència: en concret, la diferència entre sexes de la taxa d'activitat és de setze punts percentuals.

En definitiva, les noies adolescents dins del mercat de treball, l'atur les afecta amb una major intensitat, i mentre que els homes registren una taxa d'ocupació del 66%, en elles és del 50%: la meitat de les dones adolescents en el mercat de treball estan aturades, front a un terç dels nois.

En relació al lloc de naixement, la taxa d'activitat adolescent es troba dividida en quatre regions. La taxa d'activitat adolescent més elevada (del 30%) correspon als nascuts al Magreb, Àsia i Oceania i Llatinoamèrica i el Carib. Li segueixen, amb una taxa d'activitat cinc punts percentual menor, els nascuts a la Unió Europea (sense Espanya) i Nord Amèrica. En tercer lloc, amb una taxa d'activitat adolescent del 17%, tenim als nascuts a Espanya i a l'Àfrica subsahariana i, finalment, la menor activitat (amb només un 6%) és dels adolescents extracomunitaris.

Per altra part, en relació a les taxes d'ocupació existeixen cinc àrees de naixement diferenciades. En primer lloc, la màxima ocupació adolescent correspon a qui ha nascut a Nord Amèrica (70% o, de manera complementària, 30% d'atur). Li segueixen els nascuts a Espanya i el Magreb (sobta que no hi hagi diferències destacables en aquests dos col·lectius d'adolescents en l'ocupació de la població activa: tot dos registren una taxa del 60% sobre la població activa), els nascuts a la Unió Europea i a l'Àfrica subsahariana (amb un 54%), Àsia-Oceania i Llatinoamèrica-Carib (amb un 40%) i, finalment, la Europa extracomunitària (amb un xic més del 20%).

2.4. La combinació entre l'àmbit educatiu i el laboral

Com a punt final d'aquesta investigació voldríem combinar estudis i ocupació (veure taula 1), observant quants adolescents estan presents a ambdós àmbits, a només un d'ells o a cap dels dos (aquest últim s'ha fet popular als mitjans de comunicació com a col·lectiu ni-ni, que ni estudien ni treballen). També aquí per imperatiu legal assumim que tota la població menor de 16 anys està escolaritzada i no realitza cap mena de feina, però quan es compleix aquesta edat, ja s'està capacitat per deixar d'estudiar i posar-se a treballar.

Per a tot el període de 1999 - 2010, el 77% d'adolescents es trobaven únicament estudiant.

Per contra, un 11% ni estudiava ni treballava.

Entre el conjunt d'edats considerades i per a tot el període 1999-2010, la immensa majoria dels adolescents es trobaven únicament estudiant (77%), però un important 11% ni estaven estudiant ni estaven treballant. Complementàriament, un 9% només treballava i un reduït 3% estaven alhora treballant i estudiant.

A causa de la crisi, en els darrers anys estem presenciant la pràctica desaparició dels adolescents que només treballen (a l'actualitat són un 3%) i la substitució d'aquest grup pels qui només estudien (que avui en dia és d'un 82%). La proporció d'aquells que ni treballen ni estudien i d'aquells que fan ambdues coses alhora s'ha mantingut força estable en el temps: en un 13 i en un 2% respectivament.

Com ja hem vist al llarg d'aquest estudi, amb l'edat disminueix la probabilitat d'estar només estudiant (que passa d'un 88% als 16 anys a un 66% als 18 anys), i ara veiem que augmenta de forma paral·lela per a totes les altres situacions, destacant la de qui ni estudia ni treballa, que passa d'un 9% als 16 anys a un contundent 17% als 18 anys d'edat: cap altra situació fora de la d'estudiant a temps complert té tanta importància, doncs estar només treballant passa del 2 al 10%, i combinar ambdues activitats passa de l'1,3 al 4,5% entre els 16 i els 18 anys.

Taula 1. Percentatge mitjà en quatre situacions en relació a l'activitat laboral i els estudis segons any d'observació, edat, sexe i lloc de naixement. Residents a Espanya, població entre 16 i 18 anys d'edat (1999-2010).

	NI ESTUDIA NI TREBALLA (%)	NOMÉS ESTUDIA (%)	NOMÉS TREBALLA (%)	TREBALLA I ESTUDIA (%)
GENERAL	11,1	76,6	9,4	3,0
MOMENT D'OBSERVACIÓ				
1999-2007	10,2	76,1	10,6	3,0
2008	14,0	73,5	8,7	3,8
2009	14,9	78,0	4,4	2,7
2010	12,7	82,3	2,8	2,2
EDAT				
16	8,6	88,2	2,3	1,3
17	12,6	78,7	5,3	2,8
18	17,1	66,5	9,9	4,5
SEXE				
Homes	12,8	75,2	6,9	2,8
Dones	11,9	83,4	2,9	2,2
LLOC DE NAIXEMENT				
Espanya	10,6	82,6	4,3	2,4
UE-27	23,8	62,1	9,8	4,3
Resta Europa	19,8	72,2	5,4	2,5
Magreb	35,9	55,5	7,4	1,2
Resta Àfrica	30,9	61,0	4,3	3,8
Llatinoamèrica/Carib	19,6	72,9	4,8	2,7
Nord-Amèrica	6,5	93,5	0	0
Àsia/Oceania	14,4	76,4	4,1	5,2

Font: Pau Miret, Centre d'Estudis Demogràfics, UAB (2010).

Cal afegir que, en contra d'allò que podria esperar-se, el percentatge de població adolescent que ni estudia ni treballa és molt similar entre sexes, amb una diferència de només un punt percentual més entre els homes. En efecte, la distància real entre gèneres es centra en les situacions en aquells que només estan estudiant (sis punts superior en les dones) i en aquells que només estan treballant (quatre punts superior entre els homes).

En relació al lloc de naixement per a les quatre situacions analitzades es formen quatre grups, destacant cada regió en un conjunt diferent. Així, per exemple, observem que un terç dels adolescents nascuts a Àfrica no estan,

durant el període analitzat, ni estudiant ni treballant, situació en la que es troben un cinquè dels nascuts a Europa o a Llatinoamèrica i el Carib, un 15% dels nascuts a Àsia i Oceania i un 10% dels nascuts a Espanya. Així doncs, les diferències en aquest sentit dibuixen un panorama extraordinàriament divers en funció del lloc de naixement. Fora dels nascuts a Àsia i Oceania, els immigrants nascuts a la resta del món tenen una probabilitat molt més alta de no estar ni inserits al sistema educatiu post-obligatori ni ocupar un lloc de treball en el sistema productiu.

En segon lloc, continuar estudiant més enllà dels 16 anys presenta un escenari força complementari a l'anterior: així, la pràctica totalitat dels nord-americans residents a Espanya estan només estudiant (en concret, un 95%), així com un 80% dels nadius, un percentatge no molt llunyà dels nascuts a Àsia o Oceania, a Llatinoamèrica o al Carib, o a l'Europa no comunitària (entre un 60 i un 65% dels quals estan només estudiant). Finalment, els nascuts a Àfrica i a la Unió Europea són els que menys es troben en aquesta situació, doncs només entre un 55 i un 60% estan dedicats exclusivament a l'estudi.

Les altres dues situacions (qui només treballa i qui combina feina i estudis) són molt minoritàries entre l'adolescència resident a Espanya, en especial la darrera. Així, per exemple els nascuts a la Unió Europea es dediquen exclusivament a treballar en un 10%, els nascuts al Magreb en un 7% i la resta al voltant d'un 5%.

Acabem aquí una ràpida visió de l'adolescència a Espanya d'aquest quadern FAROS en allò relatiu al seu nombre, nivell d'instrucció i relació amb l'activitat. Amb tota seguretat es podria aprofundir molt més en alguns aspectes, però creiem que s'han tractat els més essencials dins dels temes tractats.

2.5. Bibliografía

Kohler, H-P, Billari, F.C. i Ortega, J.A. (2002), "The Emerge of Lowest-Low Fertility in Europe During the 1990s", *Population and Development Review*, 28(4): 641-680.

Miret, P. (2008), "¿Han cambiado los comportamientos respecto al tamaño de la familia en España? Análisis de la fecundidad por orden de nacimiento de 1975 a 2005", *Sistema, Revista de Ciencias Sociales*, n. 202 (01/2008).